

Piyanist Leopold de Meyer İstanbul'da

Bir zamanlar bir fenomen haline gelmiş, Avusturya ve Rus İmparatorlarının resmi ve diplomalı piyanisti, bütün dünyayı bir ucundan diğerine dolaşmış bulunan Leopold de Meyer'inki, unutulan hayat hikâyelerinden biri. Doğumunun 200. yılında, iki defa yolunun geçtiği İstanbul öykülerini, 1845'te Londra'da Palmer and Clayton Yayınevi tarafından basılan ve Harvard Kütüphanesi'nde bulunan *The Biography of Leopold de Meyer, Imperial and Royal Court Pianist, by diploma to their Majesties the Emperors of Austria and Russia* kitabından aktarıyorum.

KAYIP SESLERİN İZİNDE

✎ Emre Aracı

Harvard Kütüphanesi'nden dijital ortama aktarılmış 1845'ten kalma eski bir kitabın sayfalarını internet teknolojisinin sınır tanımayan mucizesiyle kişisel bilgisayarımın ekranında binlerce kilometre öteden yavaş yavaş çeviriyorum. Esasında o kitabın sararmış yapraklarına dokunabilmeyi, kokusunu teneffüs edebilmeyi, satırları arasında dolaşırken kendi kendime "acaba kimler dokundu bu sayfalara" diyebilmeyi çok arzu ederdim; dahası bana Oxford ve Cambridge'i anımsatacak olan Harvard Üniversitesi'nin o tarihi merkez kütüphanesinde bu eski cildi loş lambaların ışığında incelemek ve öylesine bir ortamın içerisinde edineceğim bilgilerle bu tarih yolculuğuna başlamak isterdim. 1845'te Londra'da Palmer and Clayton Yayınevi tarafından basılan bu kitabın adı *The Biography of Leopold de Meyer, Imperial and Royal Court Pianist, by diploma to their Majesties the Emperors of Austria and Russia.* Böylesine görkemli bir takdimle, birazdan bu satırlarda aktaracağım gibi, Avusturya ve Rus İmparatorlarının resmi ve diplomalı piyanisti olan ve bütün bir dünyayı bir ucundan diğerine dolaşmış bulunan Leopold de Meyer'in hayat hikâyesi nasıl olmuş da unutulup gitmiş. Bir zamanlar bir fenomen haline gelmiş olan bu yıldız piyanisti bugün kaç kişi tanıyor? Daha doğrusu onu hiç tanıyan var mı? Doğumunun 200. yılında, yolu iki defa İstanbul'dan da geçmiş olan, Boğaz'ın havasını soluyarak, hissettiklerini kendi bestelerinde de yakalamaya gayret etmiş bulunan, hayatı eski notalar, konser kritikleri ve gazete haberlerinde saklı kalan Leopold de Meyer'in parlak yaşamına, geçmişe Harvard Kütüphanesi'nden bir pencere açarak, bakmakta fayda olduğunu düşünüyorum.

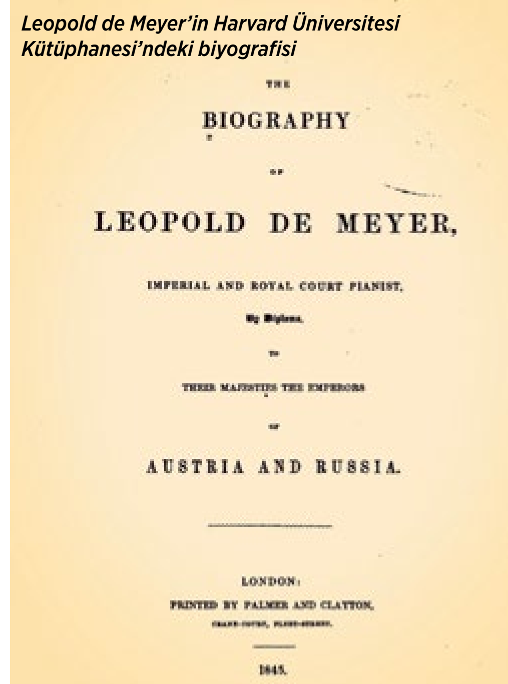
Leopold de Meyer, Napolyon Devri Savaşları'nın bitiminden ve Avrupa'nın yeni sınırlarına şekil vermek üzere toplanan büyük kongreden hemen bir sene sonra 20 Aralık 1816'da Viyana'da doğdu. Daha Beethoven 9. Senfoni'nin ilk notalarını kağıda dökmemişti. Schubert ise o sene 4. ve 5. senfonilerini tamamlamıştı. De Meyer, aristokratik soyadından da (von Meyer) anlaşılacağı gibi aristokrat bir aileye doğmuştu; babası şövalye olup, devlet konseyi mensubuydu. Doktor olan ağabeyi Johan de Meyer ise bir süre Sultan Abdülmecid'in hekimi olmuş ve sonradan Eflak Prensi'nin hizmetine girmişti. De Meyer ilk olarak Viyana Üniversitesi'nde hukuk eğitimi gördü ve tam kariyerini bu yönde çizmek üzereydi ki babasının koleradan ani vefatı üzerine çocukluk aşkı olan müziğe ve piyanoya kendini adamaya karar verdi. Önce amatör olarak konserler vermeye başladı. Aristokratik davetlerde verdiği bu resitallerin haberleri İmparator'un da kulağına ulaşınca Meyer konser vermek üzere saraya davet edildi. Gördüğü bu ilgi ve teşvikin ardından teknik anlamda kendini geliştirmek amacıyla Viyana Konservatuvarı'nda François Schubert ve Carl Czerny ile çalışmaya başladı.

Artık dünyaya açılma zamanı gelmişti. De Meyer ilk konser seyahatini ağabeyinin bulunduğu Bükreş'e gerçekleştirdi ve buradan Moldovya'ya, ardından da Odessa'ya geçti. Burada tanıştığı Witte Kontu onu Saint Petersburg'a davet ederek, Avusturyalı genç piyanistin Rus Çarı I. Nikolay'ın huzurunda konser vermesini sağladı. Çar'dan aldığı takdir diploması ile birlikte de Meyer Saint Petersburg Filarmoni Derneği'nin fahri üyeliğine seçildi. Sırada Moskova'nın aristokratik çevrelerini fethetmek vardı ki de Meyer bu şehirde de piyanodaki maharetlerini sergilemekte geri kalmadı. Rusya'da itibarı o kadar yükselmişti ki de Meyer 8 sene boyunca bütün İmparatorluğu dolaştı durdu; ayrıca Varşova'da, Krakov'da, Kiev'de ve Kursk'ta da konserler verdi.

1843 yazında Leopold de Meyer, Eflak Voyvodası Prens George Bibesco ile birlikte İstanbul'a geldi. İngiltere Büyükelçisi Sir Stratford Canning'in himayesi altında 3 ay Birleşik Krallık Büyükelçiliği'nde misafir olarak ağırlandı. Büyükelçiliğin Beyoğlu'nda bulunan ve "Pera House" olarak bilinen anıtsal rezidans binası henüz o tarihlerde inşa edilmemişti. De Meyer'in İstanbul'a varmış olduğunun haberi 26 Temmuz 1843 tarihli *Journal de Constantinople* gazetesinin sütunlarında da yer aldı. Gazete de Meyer için "çağımızın en büyük piyanistlerinden" tanımlamasını yaparken, birkaç senedir İstanbul'un

Avusturyalı piyanist Leopold de Meyer

Leopold de Meyer'in Harvard Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki biyografisi

THE

BIOGRAPHY

OF

LEOPOLD DE MEYER,

IMPERIAL AND ROYAL COURT PIANIST,

By Diploma,

TO

THEIR MAJESTIES THE EMPERORS

OF

AUSTRIA AND RUSSIA.

LONDON:

PRINTED BY PALMER AND CLAYTON,

[illegible]

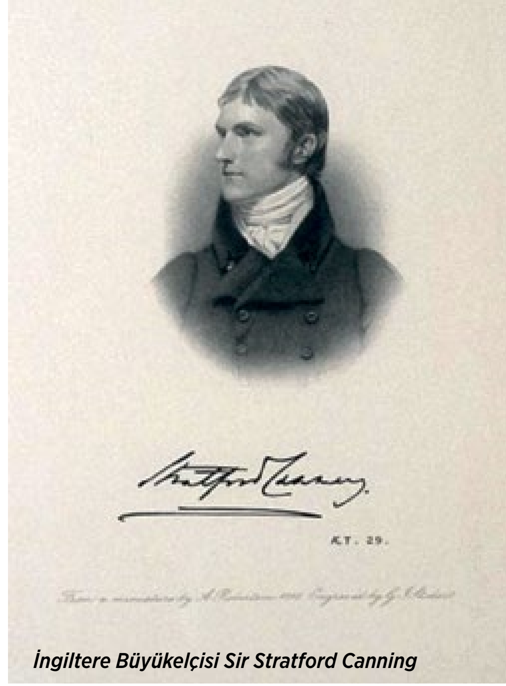
1845.

Eflak Voyvodası Prens George Bibesco, (Paulus Petrovitz)

yabancı pek çok saygın diplomat, edebiyatçı, ilim adamı ve sanatçının artık uğrak yeri haline gelmiş olduğunun da altını çizmekteydi. Yine aynı gazetenin ifadesinde Avusturyalı piyanistin İstanbul'daki mevcudiyeti, başkentin müzikseverleri için çok güzel bir haber olup, onu şehirden ayrılmadan önce herkesin alkışlama fırsatını bulabileceği ümit edilmekteydi.

Rusya'da olduğu gibi, de Meyer İstanbul'da da üst düzey çevreler arasında kabul görmekte gecikmedi. İlk resitalini 27 Temmuz akşamı Avusturya Büyükelçisi Kont Sturmer'in davetinde verdi. Eton ve King's College, Cambridge mezunu olan Canning'in de gayretiyle genç ve parlak piyanist kısa bir süre içerisinde saraya da takdim edildi ve 19 Ağustos'ta Sultan Abdülmecid'in huzurunda Beylerbeyi'nde bir konser verdi. 24 Eylül 1843 tarihli *La Revue et Gazette Musicale de Paris* bu konser hakkında sonradan okurlarına şu bilgileri aktaracaktı: "23 Ağustos - Bu ayın on dokuzunda piyanist Leopold de Meyer Beylerbeyi Sarayı'nda Majesteleri Sultan'ın huzurlarında çalma şerefine nail oldu. Rıfat Paşa'nın emirleri doğrultusunda piyano majestelerinin sarayına taşındı. Piyanist, Başmabeyinci Rıza Paşa tarafından karşılandı. Yanında Avusturya Sefareti'nden bir tercüman da bulunmaktaydı. Bay Meyer Anna Bolena'nın motifleri üzerine bir fantezi seslendirdi. Oturduğu yerden sanatçının ellerini göremeyen Sultan koltuğunu odanın diğer tarafına taşıttı. Sultan muhteşem konserden son derece hoşnut kaldı ve piyanistin kendisinin piyano için aranje etmiş olduğu bazı melodileri duymak istedi. Bay Meyer Majesteleri'nin müziğinden sorumlu Bay Donizetti'nin kendisine iletmiş olduğu Sultan'ın en sevdiği şarkıyı seslendirdi. Bunun üzerine şaşıran Sultan, Rıza Paşa ve Avusturya Sefareti tercümanı aracılığı ile Bay Meyer'e bu parçayı nasıl bulduğunu sordu. Salona bazı operalardan uvertürler seslendiren bir org getirildi. Bu vesile ile Sultan, Bay Meyer'e Avrupai stildeki eserlerin Bay Donizetti tarafından bestelendiğini, ancak Türk melodilerinin orgda çalınamadığı için artık hoşuna gitmediğini ifade etti. Piyanist ardından bir süvari marşı ve *Lucia di Lammermoor* melodisi üzerine bir fantezi seslendirdi.

İngiltere Büyükelçisi Sir Stratford Canning

Sultan Abdülmecid

Hector Berlioz

Sultan piyanoya yaklaştı ve piyanistin parmak hareketlerini takip etti; sanatçıya iltifatta bulundu ve Donizetti'den daha iyi piyano çaldığını söyledi, ki bu yoruma Donizetti'nin kendisi de katıldı".

İstanbul'da kaldığı süre içerisinde Leopold de Meyer henüz Naum Tiyatrosu adını almamış bulunan Beyoğlu'nun İtalyan opera sahnesi konumundaki Théatre de Pera, yani Beyoğlu Tiyatrosu'nda da 6 Ekim 1843 akşamı fakirler yararına bir konser verdi. Bu özel konser öncesinde tiyatronun bütün biletleri tükendi ve de Meyer'in adını çok iyi bilen Pera sosyetesi, diplomatik çevrelerle birlikte bütün locaları kapattı. Tiyatro idaresi de konserin fakirlere yardım için düzenlenmiş olmasından ötürü salon kirasını talep etmemişti. 6 Ekim 1843 tarihli *Journal de Constantinople*'de yer aldığı şekliyle orkestra ve solo eserlerinden oluşan konserin programı şöyleydi: "Birinci Yarı: 1. *Uvertür,* 2. *Anna Bolena operası üzerine fantezi,* besteleyen ve icra eden M. de Meyer, 3. M. Gastaldi tarafından icra edilen klarinet solosu, 4. *Lucia di Lammermoor operası üzerine bir fantezi* ve M. de Meyer tarafından bestelenen ve icra edilen süvari marşı. İkinci Yarı: 1. *Uvertür,* 2. İki türkü ve bir noktürn, besteleyen ve icra eden M. de Meyer, 3. Enstrümantal bir eser, 4. *Guillaume Tell* operasından uvertür, aranje ve icra eden M. de Meyer".

Journal de Constantinople'un müzik kritiğinin aktardığına göre de Meyer 6 Ekim'deki konserinde seyircileri bir hayli etkileyen virtüözitesinin yanı sıra, hünerini Giuseppe Donizetti'nin kendisine aranje edilmek üzere ilettiği iki geleneksel Türk eserinde de ortaya koyma fırsatı bulmuştu. Her ne kadar Hıristiyan Pera'nın kalbinde de olsa bir jest olarak yerel müziğe yapılan bu gönderme salonda büyük ilgi ve beğeni toplamıştı. Batı formunda düzenlenen bu eserlerin geleneksel karakterini tanıyan tiyatro hizmetkârları dahi bu eserleri alkışlamışlardı. *Guillaume Tell* operası uvertürü aranjmanında ise de Meyer'e tiyatro orkestrası son derece başarılı bir uyumla eşlik etti. O günlerde yeni sezon için hazırlık yapan Pera Tiyatrosu için Leopold de Meyer'in konseri mükemmel bir açılış havasındaydı. Hatta *Journal de Constantinople*'un kritiği 11 Ekim

Cirque Olympique

Berlioz Cirque Olympique'te konser idare ederken

tarihli köşe yazısında bu sonbahar havasını şehrin farklı din ve mezheplere mensup insanlarının dostluk içerisindeki bütünselliğine gönderme yaparak, şiirsel bir üslup içerisinde, dile getirmeyi tercih etmişti: "Kışın gelişi ve parlak geceler tiyatromuzun başlamak üzere olduğunu müjdeliyor. Ne mutlu eşsiz Pera tepesine! Stamboul her gece senin için aydınlanıyor, çünkü bu şehir sessiz semtlerindeki göz kamaştırıcı siluetini ortaya koyarken muhteşem manzarasını da en ince ayrıntılarına kadar sunmaktan haz alır. Lâkin Tophane'den kulaklarımıza davul, flüt ve zil sesleri geliyor, iyi Müslümanların huzurlu coşkusu bayram havasına davet ediyor, bu hareketli ve neşeli ortam tam da konserlere yaraşır. Şimdi tiyatronun bize sunacaklarından tat almanın tam zamanı, çünkü önemli ve ciddi oyun sezonu önümüzdeki ayın ilk günlerinde yeniden açılacak, kış mevsiminin yaklaşmasıyla daha korunaklı ülkelere göç etmek zorunda kalan sonbaharın hızlı kuşları gibi büyük zorlukla ve vaat patırtılarıyla yeni toparlanan kumpanya sezonluk oyuncuları sayesinde o mutlu heyecanları bize yaşatacak mı, ya da her zaman zevk alacak mıyız, Tanrı bilir".

İstanbul'daki konserleri için Leopold de Meyer, kendisinden dört sene sonra şehre gelecek olan Franz Liszt gibi, beraberinde getirdiği Fransız Érard yapımı bir piyanoyu tercih etmişti. Beyoğlu Tiyatrosu'nda perde kalktığında da dinleyicilerin karşısına bu Érard piyano çıktı. De Meyer piyanosunu İstanbul'da bir saraydan diğerine taşıttı durdu; Serasker Hasan Rıza Paşa'nın ve Hariciye Nazırı Sadık Rıfat Paşa'nın konaklarında konserler verdi; hatta bu konserlerden bir tanesinde taşınma esnasında sökülen ayaklarını fark etmeyen hamalların kuyruklu piyanoyu çalması için virtüözün karşısına enstrümanı sırtlarına yüklenmiş bir halde getirmiş olduklarına dair dedikodular dahi dolaştı *(Arthur Loesser, Men, Women and Pianos - A Social History, New York, 1954, s. 594)*. İstanbul'dan sonra Edirne'ye de uğrayan Leopold de Meyer, yolda başka şehirlerde de konserler vererek Viyana'ya geri döndü. De Meyer'in İstanbul'da bulunduğu sırada, 6 Ağustos 1844'te Fransa ve Fas arasında savaş patlak verdi. Sonradan *Marche Marocaine (Fas Marşı), Op. 22* adını vereceği *"Machmudier" Air guerrier National des Turcs (Mahmudiye - Milli Türk Savaş Havaları)* muhtemelen İstanbul'da bu sırada bestelendi ve Pera Tiyatrosu'ndaki konser repertuvarında da yer aldı.

İstanbul'daki konserleri için Leopold de Meyer, kendisinden dört sene sonra şehre gelecek olan Franz Liszt gibi, beraberinde getirdiği Fransız Érard yapımı bir piyanoyu tercih etmişti. Beyoğlu Tiyatrosu'nda perde kalktığında da dinleyicilerin karşısına bu Érard piyano çıktı.

Viyana'dan sonra İstanbul

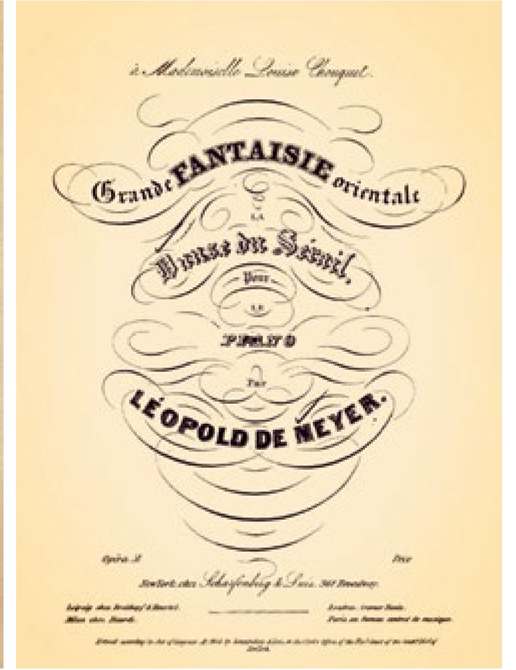

Félix Ziem'in 'Stamboul' tablosu - Musée des Beaux-Arts de Dijon

6 Nisan 1845 tarihinde Cirque Olympique'te verilen Berlioz konserinin afişi.

Leopold de Meyer'in Opus 22, "Mahmudiye" bestesi (Kuzey Teksas Üniversitesi Dijital Kütüphanesi).

Leopold de Meyer'in Fransız şair Louise-Victorine Ackermann'a ithaf ettiği piyano eseri Grande Fantaisie Orientale - Danse du Serail.

konserlerinin ertesi yılında gittiği Paris'te de *Mahmudiye* Leopold de Meyer'in repertuvarında yer almaya devam etti. Hatta 8 Ocak 1845'te La France Musicale için verilen bir gecede Paris'te ilk defa seslendirdiği eser herkesi büyülediği gibi defalarca tekrarlandı; Berlioz *Mahmudiye* için "büyüleyici bir orijinalliği var" tanımını yaptı ve 400 kişilik dev bir orkestra için aranjmanını hazırladı *(Kern Holoman, Berlioz, Harvard University Press, 1989, s. 315-316)*. Eser bu haliyle ilk defa 6 Nisan 1845'te Berlioz'un Cirque Olympique konserinde seslendirildi. Böylelikle İstanbul'da yaratılmış bir Türk Savaş Marşı Paris'te dev bir konserde Berlioz'un orkestrasyonu ve idaresiyle *Marche Marocaine* olarak yeniden hayat bulmuş oldu. Berlioz aranjmanını Beethoven'ın Op 80 *Koral Fantezisi*'nin de librettosunu kaleme almış olan Avusturyalı şair Christoph Kuffner'e (1780-1846) ithaf etti. Leopold de Meyer ise, Kuzey Teksas Üniversitesi Dijital Kütüphanesi'nde bir nüshasını tespit ettiğim Londra'da basılan orijinal piyano notasının kapağında da belirtildiği üzere, *Marche Marocaine*'ini İngiliz Muhafız Alayı'nda yüzbaşı olan Charles Henry Cust'a (1813-1875) ithaf etmişti.

Leopold de Meyer, Paris'ten sonra gittiği Amerika kıtasında da ününe ün katmaya devam etti. Klavye üzerindeki inanılmaz sürati ve kuvvetli tekniği, dirsek ve yumruklarıyla ve hatta bir sopayla dahi piyano çaldığına dair yorumlar onun hakkında gazete sütunlarında sık sık çıkan haberler arasında yer aldı. *New York Daily Tribune* kritiği gazetenin 20 Ekim 1845 tarihli sayısında onun bir konserini dinledikten sonra "Kuvvetli forte pasajları çalarken, bizlere adeta kendi çıkardığı seslerden delirmiş kızgın bir kaplanı hatırlattı. Önündeki piyanoyu bir yandan paralarken, diğer yandan da esrarengiz bir şekilde peş peşe gelen güzel armoniler işitilmekteydi" yazdı. De Meyer 19 Kasım 1845'te Boston'da da bir konser verdi. Bu konsere pek çok yerel müzisyenin yanı sıra onu bilhassa gözlemlemek üzere yirmi müzik profesörü de katıldı. *The Harbinger* dergisi kritiği John Sullivan Dwight'in ifadesinde gecenin incisi de Meyer'in çaldığı bir füg oldu; Bach ve Handel'den aldığı birer temayı de Meyer birbirine geçirmiş ve son derece modern bir üslupta harmanlamıştı.

"Marche Marocaine"in ithaf edildiği Charles Henry Cust, (Martin Archer Shee, The National Trust, Belton House).

1856 yazında Leopold de Meyer İstanbul'a ikinci defa geldi ve Sultan Abdülmecid'in huzurunda inşaatı aynı yıl içerisinde yeni tamamlanmış olan Dolmabahçe Sarayı'nda *Journal de Constantinople*'un 19 Haziran 1856 tarihli sayısında da uzun uzun aktardığı gibi tekrar bir resital verdi. De Meyer 1883'te Dresden'de vefat etti ve ondan geriye bizim topraklarımızla ilgili olarak Berlioz'un hayran kaldığı *Mahmudiye*'nin dışında Fransız şair Louise-Victorine Ackermann'a ithaf ettiği *Grande Fantaisie Orientale - Danse du Serail (Büyük Doğu Fantezisi - Saray Dansı)* gibi çeşitli solo piyano eserleri kaldı. Ve benim de şuurumda Félix Ziem'in *Stamboul* tablosu gibi Batı kültüründen Doğu'ya bakan *Journal de Constantinople* gazetesi müzik kritiğinin Leopold de Meyer'in konseri vesilesiyle kaleme aldığı şu unutulmaz satırları: "Ne mutlu eşsiz Pera tepesine! Stamboul her gece senin için aydınlanıyor, çünkü bu şehir sessiz semtlerindeki göz kamaştırıcı siluetini ortaya koyarken muhteşem manzarasını da en ince ayrıntılarına kadar sunmaktan haz alır"...

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına ***www.emrearaci.weebly.com*** adresinden ulaşabilirsiniz.